

не може бути зведено до конкретного діяння (навіть кримінально правового), тим більш до ознак предмету цього діяння, чи ознак його об'єктивної сторони. Зведення корупції до відносин з надання – отримання неправомірної вигоди або штучно звужує соціальну базу цього явища (за рахунок виключення зі сфери кримінально-правового регулювання інших видів службових зловживань), або штучно розширює її (за рахунок віднесення до кола корупційних злочинів діянь, які вчиняються у приватній сфері).

Додамо, що жодна із згаданих Конвенцій саме на такому підході зовсім не наполягає, акцентуючи увагу лише на необхідності криміналізації певних діянь.

Кравець І. М.,

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри господарського права, кандидат юридичних наук*

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ ХОЛДИНГОВІ СИСТЕМИ В КОНТЕКСТІ ВДОСКОНАЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Господарське (комерційне) життя завжди мало транснаціональний характер, а в сучасному світі, включно з Україною, це стало невід'ємною частиною господарських відносин (іноземне інвестування, зовнішньоекономічна діяльність, участь іноземних інвесторів в приватизаційних процесах тощо). Благодатним полем для таких відносин є холдинги. В світовій практиці холдинг – це система господарських організацій (в більшості випадків – у формі акціонерних товариств) з двома категоріями учасників: контролюючою компанією і залежними/дочірніми. При цьому контролююча компанія може створюватися і діяти на території однієї країни, а дочірні – на території різних держав.

Задихайло Д. В. наголошує на особливостях надзвичайно великих транснаціональних компаній (далі – ТНК) як суб'єктів макроекономічної влади глобального масштабу. По-перше, такі структури характеризуються

транснаціональністю, тобто наявністю пов'язаних підприємств щонайменше у 2-х країнах, але з економічною та організаційною єдністю, що дозволяє реалізовувати спільну економічну політику власного розвитку. По-друге, про ступінь економічної могутності таких структур свідчить, як правило, олігополісний характер їх положення на ринках. По-третє, за своєю правовою формою організаційна структура такої надзвичайно великої ТНК із відповідною світовою мережею дочірніх підприємств є об'єднанням холдингового типу. Більш точно – це структура, що очолюється центральним холдингом, якому в свою чергу підпорядкована низка субхолдингів за регіональною, або предметною ознакою діяльності. Саме така правова форма дозволяє кожній з таких ТНК знайти власний баланс між централізацією в проведенні єдиної економічної політики розвитку та забезпечення конкурентоздатності з однієї сторони, та необхідною тактичною свободою дочірніх підприємств, що мають використовувати достатньо специфічні правові, політичні, ринкові, інфраструктурні та інші умови функціонування на регіональних та національних ринках – з іншої. По-четверте, важливою особливістю названого типу економічних структур є об'єднання в їх межах промислового та фінансового капіталу, включення до складу таких ТНК підсистем, що уособлюють транснаціональний фінансовий капітал. Відтак, за характером капіталу такі структури здебільшого перетворюються на фінансово-промислові групи. По-п'яте, надзвичайно великі ТНК, як правило, активно проводять науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, адже інноваційність самої продукції та/або її виробництва є безумовним фактором підтримання високої конкурентоздатності поряд з економією на масштабі виробництва, використанням конкурентних переваг на кожному ринку дислокації елементів виробничих ланцюгів тощо [Задихайло Д. В. Холдингові об'єднання як форма концентрації економічної влади: правові позиції / Д. В. Задихайло // Юрист України. – 2013. – № 4 (25). – С. 52].

Однією з переваг транснаціональних холдингів, як наголошує Шиткіна І. С., є можливість реєстрації окремих учасників об'єднання в країнах

з вигідним режимом оподаткування, з розвинутими інструментами фінансових ринків, доступним кредитуванням [Шиткина И. С. Холдинги: правовое регулирование и корпоративное управление / И. С. Шиткина. – М. : Волтерс Клувер, 2006. – С. 188].

Щодо функціонування транснаціональних холдингових систем особливо гостро постає проблема відповідальності холдингової компанії перед дочірніми компаніями (підприємствами) та/або їх кредиторами. Це пояснюється тим, що будучи формально самостійними, дочірні компанії (підприємства) фактично залежать від контролюючої (холдингової) компанії, яка має реальні можливості використовувати їх у своїх інтересах (і відповідно – на шкоду дочірнім компаніям (підприємствам) та його кредиторам, що в свою чергу може негативно позначитися на економіці країни перебування відповідної дочірньої компанії (підприємства)).

Наявність статусу юридичної особи у кожного з учасників таких відносин забезпечує розмежування їх відповідальності (за загальним правилом, одна юридична особа не відповідає за зобов'язаннями іншої), що для залежного підприємства (товариства) може загрожувати відповідальністю за дії, до яких його примусив інший суб'єкт господарювання через наявність у нього відповідних важелів впливу та контролю за залежним підприємством [Вінник О. М. Публічні та приватні інтереси у господарських товариствах: проблеми правового забезпечення / Вінник О. М. – К. : Атіка, 2003. – С. 250]. Тому важливим є захист інтересів дочірніх компаній (підприємств) як таких, що перебувають у цілковитій залежності від холдингової компанії. Природа відповідальності основного товариства (в т.ч. холдингової компанії) у межах відносин залежності побудована на двох компонентах: 1) фідучіарному – коли мова йде про відповідальність основного товариства (в т.ч. холдингової компанії) перед дочірніми підприємствами; 2) quasi-фідучіарному – коли мова йде про відповідальність основного товариства (в т.ч. холдингової компанії) перед кредиторами дочірнього підприємства, оскільки вони укладаючи з останнім договори, розраховують на добросовісне виконання ними своїх

зобов'язань та відсутність зловживань зі сторони їх учасників [Григораш И. В. Зависимые юридические лица в гражданском праве: опыт сравнительно-правового исследования / Григораш И. В. – М. : Волтерс Клувер, 2007. – С. 111–112].

Щодо українського законодавства, то ст. 126 Господарського кодексу України (далі – ГК України) [Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст. 144] передбачала (до внесення в неї змін у 2006 р.) захист інтересів залежних підприємств, проте сьогодні залишилися положення про субсидіарну відповідальність холдингової компанії, якщо з її вини корпоративному підприємству завдано шкоди, що призвела до його неплатоспроможності. Разом з тим, Закон України «Про холдингові компанії в Україні» від 15.03.2006 р. [Про холдингові компанії в Україні : Закон України від 15.03.2006 р. № 3528-IV // Офіційний вісник України. – 2006. – № 15. – стор. 32. – Ст. 1065] передбачає, що система холдингу може складатися лише з акціонерних товариств, одне з яких є холдинговою компанією, а решта – її корпоративні підприємства.

Отже, участь у холдингу інших організацій, що мають відмінну від акціонерних товариств організаційно-правову форму (материнське підприємство і унітарні дочірні підприємства, контролююча компанія чи її дочірні підприємства у формі товариства з обмеженою чи додатковою відповідальністю) виключає можливість застосування передбачених ст. 126 ГК України санкцій, що навряд чи можна визнати справедливим. Тому доцільно повернути ст. 126 ГК України колишню редакцію, яка б забезпечила захист залежних підприємств будь-яких організаційно-правових форм, а в Законі України «Про холдингові компанії в Україні» закріпити можливість функціонування холдингу у складі господарських організацій різної організаційно-правової форми, одна з яких має реальні можливості контролювати інших учасників холдингу/холдингової групи.

Важливість транснаціональних холдингових систем визнана в Європейському Союзі (далі – ЄС), про що свідчить Регламент Ради ЄС

№ 2157/2001 від 08 жовтня 2001 р. про статут Європейського товариства, частини 3 і 4 якого присвячені створенню холдингової компанії Європейського товариства та його дочірніх підприємств, що серед іншого передбачає незалежну експертизу проекту умов створення такої холдингової компанії.

Для того, щоб товариство було визнано Європейським, його засновники повинні бути зареєстровані принаймні в двох країнах-членах ЄС або повинні мати протягом двох років дочірнє товариство або філіал в іншій країні-члені ЄС. Важливою перевагою такого виду товариства, крім уніфікованого правового статусу, є спрощений порядок трансграничного переносу місця реєстрації товариства всередині ЄС. Особлива увага, крім того, приділяється належному дотриманню прав міноритарних акціонерів та кредиторів Європейського товариства [Право Европейского Союза / [под ред. С. Ю. Кашкина]. – М. : Проспект, 2009. – С. 189]. Україна, на жаль, поки що до цієї спільноти не входить і має захищати власні інтереси самотужки, використовуючи, насамперед, правові засоби, включно із запропонованими.

Отже, транснаціональні холдингові системи – це складні господарські системи з розгалуженою системою зв'язків між холдинговою компанією та дочірніми підприємствами. З огляду на вищезазначене, в подальшому потребують дослідження питання характеру взаємовідносин між холдинговою компанією та іншими учасниками транснаціональних холдингових систем, механізмів реалізації організаційно-господарських повноважень холдинговими компаніями стосовно дочірніх підприємств, умов та меж відповідальності холдингової компанії перед підпорядкованими їй учасниками господарських систем та/або їх кредиторами за збитки, спричинені внаслідок реалізації холдинговою компанією своїх організаційно-господарських повноважень.